

Вченою радою
(протокол № 10 від 18 грудня
2024 р.)

ВВЕДЕНО В ДІЮ
3 18 грудня 2024 (дата)

Ректор

(наказ № 10) від
«18» грудня 2024 р.)

**«Розвиток системи попередження та реагування за насильство
в закладах освіти і підвищення стійкості підлітків»
для педагогічних працівників закладів загальної середньої
освіти**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Освітня програма підвищення кваліфікації «Розвиток системи попередження та реагування за насильство в закладах освіти і підвищення стійкості підлітків» для педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти (далі – Програми) розроблена на основі Програми спецкурсу підвищення кваліфікації керівників/керівниць та педагогічних працівників/працівниць закладів освіти “Підготовка фахівців до впровадження відновного підходу, посередництва, медіації та практики функціонування служб порозуміння в закладах освіти” (схвалено вченою радою ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол № 4 від 26 квітня 2023 року).

В умовах воєнного стану в Україні особливої актуальності набуває питання розбудови безпечного освітнього простору на засадах відновного підходу. Сучасні заклади освіти відіграють важливу роль у створенні умов для формування у здобувачів освіти моделей ненасильницької поведінки, зокрема ставлень та навичок, які потрібні, щоб попередити та запобігти проявам насильства, налагодити конструктивне спілкування, вирішувати конфлікти мирним шляхом, досягати порозуміння та взаємодіяти на шляху до встановлення миру та його подальшої розбудови. Вагомим кроком у побудові безпечного освітнього простору та зменшенні рівня конфліктності є запровадження в освітній процес відновного підходу, відновних практик, зокрема посередництва у врегулюванні конфлікту/спору, медіації та створення Служб порозуміння (далі – СП) в закладах освіти. Діяльність СП у закладі освіти має реалізувати два суспільно значущі завдання: зменшення соціальної напруженості міжособистісних стосунків у колективі; формування навичок ненасильницького спілкування та нового досвіду виходу з конфліктних ситуацій, відновлення здатності учасників освітнього процесу розуміти одне одного і домовлятися про прийнятні для них варіанти вирішення конфліктних ситуацій.

Актуальність розроблення Програми є надзвичайно високою, враховуючи сучасні виклики та потреби суспільства. Враховуючи вимоги сучасного суспільного та освітнього простору, які висувуються до представників професій на кшталт «людина-людина», зокрема в умовах війни, одним із важливих практичних завдань у системі підвищення кваліфікації є створення умов не лише для особистісного та професійного зростання фахівців впродовж усього життя, а й формування у них готовності та здатності змінюватися відповідно до нових вимог; оперувати й управляти професійною та загальною інформацією. Також актуальними запитами фахівців є опанування методами запобігання та протидії проявам насильства та булінгу (цькування); формування соціально-емоційних компетентностей, ненасильницьких моделей спілкування та взаємодії учнів; розвиток здатності активно діяти, швидко ухвалювати ефективні рішення, зокрема в конфліктних життєвих або професійних ситуаціях; конструктивно змінювати ситуацію конфлікту та сприяти її розв’язанню з урахуванням інтересів обох сторін конфлікту; сприяти формуванню соціальної згуртованості, створенню безпечного освітнього середовища; бути носіями філософії відновної культури та

миробудування. Розвиток конфліктологічної, соціально-емоційної компетентностей як чинників професіоналізму фахівців, а також компетенцій щодо застосування відновних практик сприятиме підвищенню ефективності та результативності професійної діяльності фахівців і особистісної комунікації у взаємодії з отримувачами освітніх, психологічних або соціально-педагогічних послуг.

Програму «Розвиток системи попередження та реагування за насильство в закладах освіти і підвищення стійкості підлітків» розроблено для підвищення кваліфікації керівників та педагогічних працівників закладів освіти і полягає у забезпеченні потреб фахівців освітньої сфери, щодо формування спеціальних професійних умінь та навичок для побудови конструктивних відносин в професійній діяльності, впровадження відновного підходу в освітній процес, профілактики та вирішення конфліктів мирним шляхом, розвитку соціальної згуртованості, миробудування. Запропонована програма вирішує актуальні питання щодо створення умов для особистісного і професійного зростання фахівців протягом усього життя.

Програма розроблена згідно з положеннями чинного законодавства України (Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю; Конституції України; Закону України «Про освіту»; Закону України «Про дошкільну освіту»; Закону України «Про повну загальну середню освіту»; Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»; Закону України «Про вищу освіту»; Закону України «Про професійний розвиток працівників»; Закону України «Про охорону дитинства»; Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)»; Закону України «Про медіацію»; Указу Президента України «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі»;

Мета освітньої програми: формування та вдосконалення загальних і професійних компетентностей педагогічних працівників закладів освіти, для створення, підтримки та розвитку здорового, безпечного, сприятливого освітнього середовища, а також для забезпечення психолого-педагогічної підтримки учасникам освітнього процесу в кризових умовах, зокрема в умовах воєнних дій. Розвиток професійних компетентностей фахівців щодо впровадження відновного підходу, медіації та поширення практики функціонування служб порозуміння в закладах освіти задля розбудови безпечного освітнього середовища

Основні завдання програми:

- розвинути загальні і професійні компетентності слухачів з урахуванням основних напрямів державної політики у галузі освіти, нормативних вимог і запитів суспільства;
- активізувати рівень знань з базових понять конфліктології та миробудування;
- ознайомити з поняттям, принципами та цінностями відновного підходу;
- сформувати розуміння цінності впровадження відновного підходу та відновної культури в освітній процес закладів освіти;
- розглянути поняття та класифікацію примирних процедур та відновних практик, проаналізувати їх можливості та переваги у вирішенні конфліктів

мирним шляхом;

- ознайомити з поняттям та принципами посередництва у врегулюванні конфлікту/ спору;
- сформувати практичні уміння застосовувати відновні практики для профілактики та вирішення конфліктів;
- сформувати розуміння понять «відновна комунікація», «ефективна комунікація», розглянути особливості сприймання інформації та основні моделі комунікації;
- сформувати уміння і навички застосування технік відновної комунікації та ефективного зворотного зв'язку у взаємодії з різними цільовими групами;
- передати досвід практичного застосування відновних практик для формування безпечного і сприятливого середовища у закладі освіти;
- опрацювати вимоги до процесу посередництва у врегулюванні конфлікту/спору;
- розвинути базові практичні уміння посередника у врегулюванні конфлікту/спору в закладі освіти;
- сформувати розуміння ролі служб порозуміння у закладах освіти в процесі створення безпечного освітнього середовища;
- розвинути готовність та здатність впроваджувати та розвивати практики функціонування служб порозуміння в закладах освіти;
- сприяти формуванню стресостійкості фахівців та розвитку умінь своєчасного відновлення емоційного стану у взаємодії з різними цільовими групами;
- сформувати розуміння важливості взаємодії дорослих (фахівців, батьків) і дітей у вирішенні конфліктів та миробудуванні;
- визначити ресурсні можливості та професійні зони застосування відновних практик для профілактики та вирішення конфліктів мирним шляхом.

- Загальні очікувані результати охоплюють:

Знання й розуміння:

- базові поняття з конфліктології та миробудування;
- поняття «соціальна згуртованість», «багатоманіття», «ідентичність», «стереотип», «упередження», «дискримінація»;
- поняття, принципи та цінності відновного підходу;
- поняття і класифікацію відновних практик та примирних процедур, їх можливості та переваги у вирішенні конфліктів;
- поняття «відновна комунікація», «ефективна комунікація», «ефективний зворотний зв'язок»;
- дотримуватися цінностей та принципів відновного підходу;
- керуватися та застосовувати нормативно-правові документи щодо впровадження відновних практик та діяльності служби порозуміння в закладах освіти; сучасних тенденцій розвитку освіти загалом;
- вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку.
- методів створення емоційно безпечного та сприятливого середовища для розвитку дітей;
- принципів індивідуального підходу до кожної дитини;
- особливостей організації ефективної комунікації з батьками для створення партнерської моделі виховання дітей дошкільного віку;

Уміння:

- враховувати індивідуальні потреби та інтереси дітей, адаптуючи освітні програми до їхніх особливостей;
- ефективно комунікувати з дітьми, батьками та колегами;
- забезпечувати ефективну співпрацю та командну роботу з колегами, батьками та іншими учасниками освітнього процесу для досягнення спільних цілей;
- створювати інклюзивне середовище, де кожна дитина, незалежно від особливостей розвитку, відчуває себе частиною колективу;

Диспозиції (цінності, ставлення):

- гуманістична спрямованість освітнього процесу;
- дитиноцентризм, цінність особистості;
- професійна мобільність та гнучкість;
- усвідомлення необхідності постійного професійного розвитку;
- інклюзія та безбар'єрність;
- партнерство з батьками та громадою;
- професійна етика, рефлексія та саморозвиток.

Укладачі програми	Людмила Анатоліївна Локоткова , методист відділу психологічної підтримки та ментального здоров'я, викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»
Найменування програми	Освітня програма підвищення кваліфікації «Розвиток системи попередження та реагування на насильство в закладі освіти і підвищення стійкості підлітків» для заступників директорів закладів загальної середньої освіти
Мета програми	Створення умов для формування громадянських та соціальних компетентностей здобувачів освіти, що передбачає виявлення ними конфліктологічної компетентності, вмінь і навичок вирішення конфліктів мирним шляхом, ненасильницької поведінки та громадянської позиції. Формування та вдосконалення загальних і професійних навичок педагогічних працівників закладів освіти, для створення, підтримки та розвитку здорового, безпечного, сприятливого освітнього середовища, а також для забезпечення психолого-педагогічної підтримки учасникам освітнього процесу в кризових умовах, зокрема в умовах воєнних дій.
Цільова аудиторія за спеціальністю або за посадою педагогічного працівника	Педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти
Обсяг (тривалість), що встановлюється в годинах та/або кредитах ЄКТС	15 год / 0,5 ЄКТС (14 аудиторних годин, 1 година – самостійна робота)
Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться	Загальні компетентності: ЗК.01, ЗК.02, ЗК.03, ЗК.04, ЗК.05. Професійні компетентності: А1 Прогностична (А1.1); А2 Організаційна (А2.1, А2.3, А2.4); А3 Оцінювально-аналітична (А3.2); А.4 Предметно-методична (А4.1); Б1 Здоров'язбережувальна (Б1.2); В1 Психо-емоційна (В1.1, В1.2); В2 Педагогічне партнерство (В2.1, В2.2, В2.3); В3 Морально-етична (В3.1); Г1 Здатність до навчання впродовж життя (Г1.1, Г1.2); Г2 Інформаційно-комунікаційна (Г2.1, Г2.2, Г2.3).
Строки виконання програми	Календарний рік
Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації	Сертифікат про підвищення кваліфікації
Забезпечення розміщення освітньої програми на сайті	сайт: https://www.kristti.com.ua/

Зміст програми

№ з/п	Назва та зміст навчального модуля	Всього годин	Аудиторні			
			Лекції	Семінари	Практичні	Самостійна робота
1.	Миробудування. Соціальна згуртованість	2	2	—	—	—
2.	Відновний підхід. Безпечне освітнє середовище	2	—	—	2	—
3.	Конфліктологічна компетентність як чинник професіоналізму фахівця. Основи конфліктології	2	—	—	2	—
4.	Комунікація як процес. Методика та практика відновної комунікації	2	—	—	2	—
5.	Форми та методи впровадження й популяризації відновних практик і вирішення конфліктів мирним шляхом	2	—	—	2	—
6.	Роль служб порозуміння у закладах освіти в процесі забезпечення та створення безпечного освітнього середовища.	2	2	—	—	—
7.	Порядок створення та організації діяльності служби порозуміння в закладі освіти (на рівні посередництва)	1	—	—	2	1
		15	4		10	1

Тема 1. Миробудування. Соціальна згуртованість

Поняття Мир. Негативний мир. Позитивний мир. Чотирьохвекторний підхід ООН для роботи над досягненням миру: превентивна дипломатія (preventive diplomacy), миротворчість (peace-making), збереження миру (peacekeeping) і миробудування (peacebuilding). Насильство. Пряме насильство. Культурне насильство. Структурне насильство. Вплив збройного конфлікту на жінок і чоловіків. Участь жінок у процесах досягнення сталого миру. Поняття «соціальна згуртованість», «багатоманіття», «ідентичність».

Тема 2. Відновний підхід. Безпечне освітнє середовище

Поняття відновного підходу. Відмінності відновного підходу від дисциплінарного. Переваги та актуальність впровадження відновного підходу в освітній процес. Відновний підхід як інструмент миробудування, формування соціальної згуртованості, створення безпечного освітнього середовища. Поняття «відновлювальна культура», «відновні практики». Класифікація відновних практик за сферами їх впровадження. Поняття «безпечне освітнє середовище». Концепція «Безпечна та дружня до дитини школа». Нормативно-правове забезпечення врегулювання питання щодо створення безпечного освітнього середовища.

Формування в учасників освітнього процесу відновної культури, умінь та навичок вирішувати конфлікти мирним шляхом з метою профілактики насильницької поведінки та створення безпечного освітнього середовища.

Тема 3. Конфліктологічна компетентність як чинник професіоналізму фахівця. Основи конфліктології.

Поняття конфліктологічної компетентності як чинника професіоналізму фахівця/ фахівчині. Роль педагогів у впровадженні відновного підходу та миробудуванні. Розвиток фахової компетентності на засадах відновного підходу. Важливі компетентності педагога-миротворця. Моделі миротворчості та можливості їх інтеграції на рівні закладу освіти. Поняття, структура, типологія, причини, стадії розвитку конфлікту. Стратегії поведінки під час конфлікту. Стили розв'язання конфлікту. Трикутник конфлікту. Трансформація конфлікту. Поняття «жорстоке поводження», «наси́льство», «гендерно зумовлене насильство» «домашнє насильство», «булінг». Критерії ідентифікації (вирізнєння) конфлікту серед інших форм насильницької взаємодії. Критичне сприйняття інформації. Особливості поведінки сторін під час конфлікту. Етапи вирішення конфлікту. Визначення позицій, інтересів та потреб. Картографія конфлікту. Особливості конфліктів в закладах освіти. Наслідки конфліктів в закладах освіти. Шляхи профілактики та вирішення конфліктів у освітньому середовищі. Пошук ресурсів для вирішення конфліктів мирним шляхом.

Тема 4. Комунікація як процес. Методика та практика відновної комунікації.

Процеси, на яких базується сприймання інформації. Основні моделі комунікації. Особливості сприймання інформації в процесі комунікації. Поняття відновної комунікації. Загальна характеристика технік відновної комунікації. Поняття та алгоритм ефективного спілкування. Алгоритм ефективної комунікації з урахуванням потреб сторін конфлікту. Формування навичок відновної комунікації як моделі ненасильницької поведінки та культури спілкування. Техніки активного та пасивного слухання, «віддзеркалення», формулювання запитань, перефразування, резюмування. Техніка «Ефективний зворотний зв'язок». Техніка «Я твердження». Спілкування з дітьми щодо виявлення фактів насильства або загрози вчинення. Шляхи налагодження конструктивної взаємодії між дорослими та учнями різного віку на засадах відновної комунікації. Кейс-навчання для розвитку практичних умінь застосування технік відновної комунікації у професійній діяльності.

Тема 5. Форми та методи впровадження й популяризації відновних практик і вирішення конфліктів мирним шляхом.

Ресурсні можливості та професійні зони застосування відновних практик в роботі фахівців для профілактики та вирішення конфліктів мирним шляхом. Посередництво у вирішенні конфліктів мирним шляхом засобами інформаційно-просвітницької діяльності та популяризації відновних практик. Технологія проведення інформаційно-просвітницької кампанії.

Тема 6. Роль служб порозуміння у закладах освіти в процесі забезпечення та створення безпечного освітнього середовища

Формування навичок у здобувачів освіти вирішувати конфлікти самостійно в широкому колі однолітків. Посередник у вирішенні конфліктів серед однолітків. Портрет учня посередника. Формування у здобувачів освіти базових навичок посередництва у вирішенні конфліктів серед однолітків. Упередження при вирішенні конфліктів однолітками. Формування життєстійкості посередника/ці у вирішенні конфліктів серед однолітків. Розвиток лідерських якостей посередника/ці у вирішенні конфліктів серед однолітків. Посилення ролі учнівського самоврядування в розбудові відновної культури в закладі освіти. Діяльність служб порозуміння в закладах освіти як компонент створення безпечного освітнього середовища

Тема 7. Порядок створення та організації діяльності служби порозуміння в закладі освіти (на рівні посередництва)

Механізми створення та організація роботи служби порозуміння. Унормування діяльності служби в закладі освіти. Розробка документації та планування роботи служби.. Вимоги до педагога-кординатора служби порозуміння. Функції педагога-кординатора служби порозуміння. Відбір та формування команди для забезпечення функціонування служб порозуміння. Ефективне забезпечення доступу до служби порозуміння. Шляхи потрапляння конфліктів до служби та механізм їх розгляду. Функції та розподіл ролей в службі порозуміння. Механізм звернень до служби. Ресурси для розвитку служби порозуміння, планування на основі результатів моніторингу. Методичне забезпечення впровадження відновних практик та служби порозуміння в закладі освіти. Шляхи популяризації діяльності служби порозуміння. Формування практичних навичок створення та функціонування служб порозуміння в закладі освіти (практикум). Ризики, виклики та шляхи їх вирішення/мінімізації в організації та діяльності служб порозуміння.

Питання для самостійного опрацювання

1. Актуальність впровадження відновного підходу в закладах освіти.
2. Соціально-педагогічний потенціал та особливості застосування відновних практик в роботі з учасниками освітнього процесу.
3. Форми та методи впровадження і популяризації відновних практик та вирішення конфліктів мирним шляхом.
4. Труднощі на шляху впровадження відновного підходу в закладі освіти, та способи їх подолання.
5. Практика застосування техніки «Коло».
6. Досвід впровадження медіації та створення служб порозуміння в закладах освіти.

Список використаних та рекомендованих джерел

1. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект.- [навч.- метод. посібник] / - К.: ФОП Стеценко В.В. – 2016. – 192 с.
2. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». – К. – 2018. – 140 с.
3. Електронний курс «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе». URL: <https://bit.ly/390Sqxf>
4. Запобігання та протидія домашньому насильству: діяльність закладів освіти. Навч.метод. посібник./ Андрєєнкова В., Байдик В., Войцях Т., Калашник О. К. та ін: ФОП Нічога С. О. 2020. 196 с. URL: <https://la-strada.org.ua/download/zapobigannya-taprottydiya-proyavam-nasylstva-diyalnist-zakladiv-osvity-navchalno-metodychnyjposibnyk>
5. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». – К. – 2018. – 140 с. URL: <https://bit.ly/32AKTTK>
6. Навчальний відеоролик «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Медіація однолітків». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=s8Ki1B8zBdQ>
7. Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе. Базові навички медіації однолітків. Навчально-методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Левченко К.Б., Матвійчук М.М., Дацко О.В. – К.: ФОП Нічога С.О. – 2020. – 200 с.
URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/5206/file/mediation%20skills.pdf>
8. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти. – К.: ФОП Нічога С.О.. – 2018. – 174 с.
URL: <https://bit.ly/37XOBrr>